

дошкільного віку з дизартрією не продемонстрував ніхто. Достатній рівень виконання показали 9,1% дітей даної нозології, середній рівень – 13,17%, низький – 50,67%, початковий – 26,97%. Високий, на нашу думку, показник початкового рівня виконання (27 дітей) пояснюється не відмовою від виконання завдання, а неправильним його виконанням після багаторазового пояснення та демонстрації. В цілому дітям з дизартрією була притаманна зацікавленість виконанням завдань, що свідчить про збереженість процесів ритмічної здатності.

Труднощі виконання завдань на сприйняття та відтворення звукових ритмів дітьми старшого дошкільного віку з дизартрією насамперед були пов'язані з недостатністю рівня сформованості слухової диференціації запропонованих ритмічних структур, слухозорових та зорово-моторних координацій.

Аналіз результатів дослідження ритмічної здатності дітей старшого дошкільного віку відображено у діаграмі (рис.1).

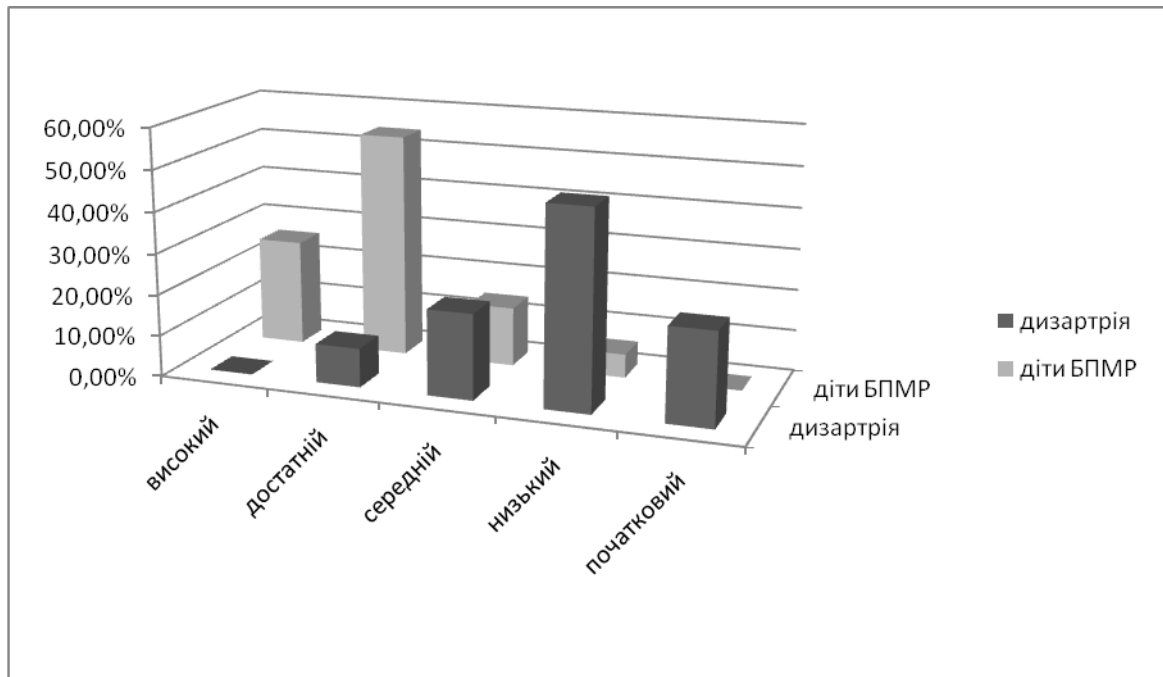

Рис.1. Аналіз результатів дослідження ритмічної здатності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією та БПМР

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бутакова Л.Г. Заняття ритмікою и логопедической ритмікою в детском саду и во вспомогательной школе. – М.: Просвещение, 1994. – 339 с.
2. Галущенко В.І. Дослідження ритмічної здатності у дітей зі стертою формою дизартрії // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VIII / За ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2008. – Вип. VIII. – С. 166 - 171.
3. Логопедія. Підручник. За ред. М.К.Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.
4. Максимов И. Фониатрия: Пер. с болгар. В.Д.Сухарева – М.: Медицина, 1987, 288 с.: ил.

УДК [376 : 378. 046.4] (477)

ПСИХОЛОГО-МЕДИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗНАННЯ ТА НАВИЧКИ, ЯКІ НАДАВАЛИ У КИЇВСЬКОМУ ФРЕБЕЛІВСЬКОМУ ПЕДІНСТИТУТІ

Гладуш В.А.

кандидат історичних наук, доцент
Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

Розглянуто навчальні плани Фребелівського педагогічного інституту, за допомогою яких слухачів озброювали психологічними, медичними та педагогічними знаннями, що абілітувало їх до ефективної

професійної діяльності в масових, допоміжних і спеціальних школах.

Рассмотрены учебные планы Фребелевского педагогического института, с помощью которых слушателей вооружали психологическими, медицинскими и педагогическими знаниями, что абилитировало их к эффективной профессиональной деятельности в массовых, вспомогательных и специальных школах.

Was considered the study plans of Frebel pedagogical institute, which helped students to acquire psychological, medical and pedagogical knowledge and that made them capable of working efficiently in mass, additional and special schools.

Ключові слова: Фребелівський педагогічний інститут, теоретична і практична підготовка, психолого-медико-педагогічні знання, учительські курси.

Ключевые слова: Фребелевский педагогический институт, теоретическая и практическая подготовка, психолого-медико-педагогические знания, учительские курсы.

Key words: Frebel pedagogical institute, theoretical and practical course, psychological, medical and pedagogical knowledge, teaching course.

Постановка проблеми. Післядипломна освіта фахівця з дефектології включає озброєння слухача в першу чергу знаннями психологічних, медичних та педагогічних дисциплін. Для глибокого розуміння і правильного розв'язання багатьох сучасних проблем підвищення кваліфікації дефектологічних кадрів великого значення набуває вивчення, теоретичний аналіз і творче використання досвіду, набутого за весь період розвитку нашого суспільства, народної освіти і вищої педагогічної школи зокрема. Історичний підхід дає змогу глибше розуміти закономірності поступу того чи іншого явища, його стану і напрямів подальшого вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси становлення й розвитку системи підготовки педагогічних кадрів та їхньої післядипломної освіти розглядали багато вчених, серед яких Н.М. Дем'яненко, В.К. Майборода, Ф.Г. Паначина, І.І. Прудченко, О.Е. Шевченко, М.Д. Ярмаченко та ін. Вони розкрили сутність цих форм навчання, їх необхідність і значення, запропонували періодизацію розвитку системи підготовки вчителів та їхньої післядипломної освіти. Однак усі ці дослідження стосуються загальних питань професійного навчання, а його специфіка в окремих галузях педагогічної діяльності залишається поза увагою вчених. Так, проблема підвищення фахової кваліфікації та формування системи післядипломної педагогічної освіти дефектологічних кадрів ще не стала предметом ґрунтовних наукових досліджень.

Мета дослідження полягає у розкритті змісту деяких елементів навчального процесу в Фребелівському педінституті та освітленні особливостей фахової підготовки слухачок.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХ ст. педагогіка як наука базувалася на широкій антропологічній базі, тобто на новітніх досягненнях психології та фізіології людини. Принагідно зазначимо, що основою експериментальної педагогіки стало всебічне вивчення психофізіологічної природи дітей і умов їх розвитку та виховання за допомогою точних природничо-наукових методів. Виходячи з цього, природною була спрямованість діяльності представників експериментальної педагогіки на цілісне сприйняття людини, а звідси і характерне комплексне її вивчення як складної системи, що залежить від умов життя, соціального середовища. Суттєво сприяли на розвиток педагогіки і здобутки педагогічної психології, які будували педагогічний процес на психологічній основі.

У 1907 р. при Товаристві трудової допомоги інтелігентним жінкам м. Києва відкрився Фребелівський педагогічний інститут [5, с. 4]. Це був жіночий вищий навчальний заклад, на базі якого засновники упроваджували передову ідеологію змісту навчання – навчально-виховний процес інституту повинен базуватися на провідній психолого-педагогічній ідеї. Прогресивна громадськість, передові вчені стояли на позиції – навчання та виховання дитини не можливе без її всебічного вивчення. Тому за ініціативи Товариства навчальні, науково-дослідні підрозділи створеного педінституту повинні стати центрами всебічного вивчення дитини, наукових розробок педагогічних питань.

Із перших днів інститут почав функціонувати як навчально-виховний і науково-дослідний заклад, що було на той час новим явищем. Це пояснюється навіть структурою інституту, в складі якого перебували навчально-виховні заклади: дитячі притулки, дитячі ясла, садки, початкові школи, вище початкове училище, клуб для підлітків, бібліотеки, музеї, школи для дорослих, а також науково-дослідні підрозділи: педагогічна лабораторія, амбулаторія педагогічної патології, педологічна лабораторія, лабораторія експериментальної психології [13, арк. 5–14].

Неоціненним і сьогодні є досвід підготовки педагога на базі Київського Фребелівського педагогічного інституту. Навчальні плани і програми в інституті складалися майже кожного року. Звичайно, вони змінювалися і вдосконалювалися, але важливо те, що їх зміст спрямовувався на підготовку вчителя, який був здатним працювати як у масовій, так і спеціальній школі. Варто звернути увагу на перелік дисциплін загальнокультурної та

педагогічної підготовки (людинознавчих, як тоді нотувалось у документах) у 1910 р.: „Педагогічна психологія”, „Історія педагогічних вчень”, „Вступ до експериментальної дидактики”, „Надання першої медичної допомоги у нещасних випадках”, „Педагогічна патологія”, „Природа як фактор виховання”, „Вчення про фізичний розвиток людини”, „Школознавство”, „Душа дитини”, „Вчення про дітей, важких у виховному відношенні”, „Анатомо-фізіологічні особливості дитячого організму”, „Гігієна дитячого віку”, „Огляд народної та дитячої літератури”, „Дитячі типи в літературі”, „Дитячі ігри”, „Ручна праця”, „Методики початкового навчання” [13, арк. 26, 39]. Ці дисципліни склали 57 % від загального обсягу навчального часу.

Аналіз показує, що значний відсоток навчальних предметів склали дисципліни медичного спрямування, тому зауважимо, що особливістю діяльності навчального закладу була медико-психологічна допомога дітям, у тому числі й дітям з вадами фізичного і психічного розвитку.

Значну роль у справі підготовки педагогічних кадрів зіграла постать Івана Олексійовича Сікорського, відомого психіатра, психолога, громадського діяча, професора Київського університету Св. Володимира, а з відкриттям Фребелівського жіночого педінституту – директора цього закладу. Ще у 1904 р. він власним коштом відкриває у Києві Лікарсько-педагогічний інститут для розумово відсталих дітей і перший у світі Інститут дитячої психопатології. Із 1907 р. по 1911 р. у Київському Фребелівському педагогічному інституті професор І.О. Сікорський викладав низку авторських дисциплін, які побудував на практичному досвіді, викладеному в монографічних працях, у наукових положеннях, де розглядаються проблеми виховання та навчання дітей, у тому числі дефективних і важких у виховному відношенні. На наш погляд, учений усвідомлював необхідність підготовки, перепідготовки та підвищення професійної кваліфікації педагогічних кадрів для спеціальних та масових початкових і середніх шкіл. Узагальнюючи власний теоретичний і практичний досвід роботи з відсталими дітьми і досвід зарубіжних педагогів-лікарів М. Монтесорі (Італія), Ф. Фребеля (Німеччина) та ін., учений у своїх науково-педагогічних працях обстоював думку про необхідність вивчення психології дефективних та важковиховуваних дітей усіма без винятку вчителями.

Глибокий інтерес викликає зміст дисципліни „Діти, важкі у виховному відношенні”. На думку автора, „викривлення характеру дитини розпочинається ще в період першого дитинства (вік немовляти). Причиною такої аномалії є односторонність розвитку „душевного життя” дитини, що полягає в негармонійному розвитку розуму, почуттів та волі. Мотивом відхилення у психічному розвитку дитини є також порушення співвідношення між її фізичним та розумовим розвитком (прискорений розвиток розумових здібностей за слабого фізичного здоров'я і навпаки), що призводить, знов-таки до дисгармонії. Звідси, головним завданням вихователя виступає спостереження за дитиною та регулювання (за допомогою ігор та вправ) її нервово-психічного розвитку” [6, с. 19].

Також одним із головних чинників впливу на формування характеру людини вчений визначив зовнішнє середовище. Він підкреслював, що цей вплив не завжди позитивний. І.О. Сікорський виводив залежність відхилення у нервово-психічному розвитку дитини від „загального характеру морального середовища, в якому живе дитина чи, іншими словами, від оточення і людей, серед яких вона перебуває і які можуть спровокувати односторонній напрям її нервово-психічного розвитку” [3, с. 113–114].

Важливим у такому випадку є створення відповідного виховного середовища, в якому перебуває дитина. Це стосується, у першу чергу, сім'ї – батька, матері, їхнього ставлення до дитини. Загальновідомо, що серед важких дітей великий відсоток становлять ті, що з раннього віку за тих чи інших причин були відірвані від сім'ї. У І.О. Сікорського читаємо: „За винятком невеликої кількості талановитих дітей, всі інші потребують виховної допомоги і виховного впливу для свого розумового та морального розвитку. Такий вплив може дати сім'я, правильно організована. Це – найприродніше виховне середовище. Усі інші виховні заклади – ясла, притулки, дитячі садки, школи – є лише сурогати сім'ї і користь від них визначається тим, наскільки вони наближуються до сім'ї ...” [3, с. 119]. Порушуючи питання виховного впливу сім'ї, учений акцентує увагу на ролі матері у вихованні власних дітей, підвищенні її психолого-педагогічної культури [3, с. 121–122].

Крім навколишнього середовища, на властивості характеру дитини, як зазначав І.О. Сікорський, впливає аномальна нервово-психічна спадковість (склад характеру, темперамент тощо). У більшості випадків така спадковість, за І.О. Сікорським, виступає лише схильністю, якої за відповідних виховуючих умов можна позбутися. Глибоко гуманістичним змістом пройняте положення вченого: „ненормальна нервово-психічна організація їх, здебільшого, не є фатальною, зумовленою. Ні! Вона є тільки моментом, що зумовлює різноманітні відхилення від норми, вона ускладнює виховання, але не більше того. Відповідно у вихованні навіть таких дітей не повинно бути місця песимізму” [3, с. 130].

Отже, зміст навчальної програми „Діти, важкі у виховному відношенні” був спрямований: на усвідомлення важливості дошкільного періоду в розвитку дитини; вивчення основ профілактики та охорони „моральної ненормальності” у дітей (охорона почуттів, розвиток волі тощо); виявлення та аналіз причин, що призводять до психічної дисгармонії розвитку дитини й пошуку шляхів їх подолання; роботу з сім'єю „проблемної” дитини; формування всебічно освіченого, науково озброєного, уважного й чуйного педагога.

У монографії „Воспитание детей младшего возраста” (1884) І.О. Сікорський розглядає проблему „профілактичної гігієни дитинства” і стверджує, що період раннього дитинства є періодом початкового виховання людини, на який припадає зародження аномальних явищ у розвитку характеру. „Ранні нерівності нервово-психічного розвитку складають джерело моральних відхилень у подальших вікових періодах. У цьому, можливо більш за все, виявляється, що зв'язок між гігієною і вихованням цілком збігаються як одна загальна основа” [3, с. 121].

Навчальний курс „Гігієна дитячого віку” знайомив студентів з основами нервово-психічної діяльності, аналізом причин утомлюваності за умов підвищення нервово-психічної працездатності. На думку І.О. Сікорського „охорона дитячого віку передбачає з боку вчителя продуманого систематичного керівництва, яке б ґрунтувалося на знанні дитячої психології і всебічному вивченні індивідуальних особливостей психофізичного розвитку дитини” [4, с. 77].

В основу іншої навчальної дисципліни – „Душа дитини” – було покладено наукову працю „Душа ребенка с кратким описанием души животных и души взрослого человека” (1904) [4]. Ця монографія з моменту виходу у світ користувалася неабиякою популярністю серед науковців і педагогів, її використовували як навчальний посібник у навчальних закладах.

І.О. Сікорський наголошує: „перспектива організувати справу початкового виховання на нових началах висунула психологію дитячого віку на перше місце: навіть зміцнилося прагнення говорити не стільки про виховання дітей, скільки про душу дитини” [4, с. 1]. „Психологію дитячого віку” учений вважав одним із провідних предметів навчального плану Київського Фребелівського педагогічного інституту. У викладанні цього курсу спостерігаємо вплив традиційної практики організації навчальної роботи в навчальних педагогічних закладах Німеччини. За правилами німецьких педагогів, до того, як розпочати виховання дитини, потрібно детально вивчити її фізіологію та психологію.

Практична підготовка слухачок Київського Фребелівського інституту проходила в дитячих яслах, притулку, садку та школі. Саме на практичних заняттях увага зосереджувалася, головним чином, на медико-профілактичній роботі з дітьми; відбувалося ознайомлення з основами психопрофілактики й психотерапії, набувалися уміння організовувати та проводити медико-педагогічну роботу з дітьми та їхніми батьками.

Аналіз навчальних планів показує, що на педагогічну практику виділялася значна частина навчального часу. Спочатку в її організацію входило відвідування занять, спостереження за роботою вихователя, вчителя, діяльністю і поведінкою дітей. Після ретельної підготовки практиканти самостійно проводили уроки та виховні заходи. Результати проходження педагогічної практики (як пасивної, так і активної) фіксувалися в щоденнику практиканта, а в кінці писалися письмові звіти. У ході отримання теоретичної і практичної підготовки відточувалася й методична майстерність студентів, яка слугувала своєрідним місточком у поєднанні теорії і практики [10, арк. 82].

Із вищенаведеного зрозуміло, що теоретична і практична підготовка студентів педінституту базувалася на володінні активними методами навчання, постійному перебуванні у стані педагогічно-інноваційного пошуку, дослідження, психолого-педагогічного спостереження, глибоких знаннях дитячої психології.

Варто відзначити, що додатково практична професійно-педагогічна підготовка в інституті проходила та закріплювалася і в науково-дослідних підрозділах, що функціонували при закладі: педагогічній амбулаторії, педологічній лабораторії, лабораторії експериментальної психології, амбулаторії педагогічної патології. Всебічне вивчення дитини, на ґрунті якого вирішувалися питання її навчання та виховання, було безпосереднім призначенням цих структурних елементів педінституту. У їхніх аудиторіях практично закріплювали теоретичні знання. Слухачки проводили психолого-педагогічні дослідження, колективно обговорювали проблеми, які виникали, в разі необхідності консультували батьків з питань навчання та виховання дітей [13, арк. 15].

Архівні джерела доводять, що педагогічна амбулаторія як науково-дослідний підрозділ педінституту розпочала свою діяльність 22 вересня 1907 р. одночасно з відкриттям Фребелівського інституту. Основне її призначення вбачалося у педагогічному дослідженні дітей, важких у виховному відношенні. Отримати висококваліфіковану консультацію та поради щодо виховання дітей мали змогу всі бажаючі [5, с. 10]. Дослідження проводилися досвідченим педагогом-психіатром у присутності слухачок з наданням можливості останнім на практиці ознайомитися з особливостями дитячої психіки, формуванням дитячого організму та методами корекційних відхилень у розвитку дітей.

Педагогічна амбулаторія функціонувала впродовж усього періоду існування інституту, свідченням чого є той факт, що в 1914 р. на ім'я попечителя Київського навчального округу надійшов лист-прохання про асигнування одноразової грошової допомоги для придбання необхідних інструментів для амбулаторії [12, арк. 14].

Поряд існувала лабораторія експериментальної психології, головним завданням якої було проведення систематичних лікарсько-педагогічних обстежень дітей, що навчалися у навчально-допоміжних закладах при

інституті [13, арк. 12].

Із 1917 р. при інституті діяла педологічна лабораторія та амбулаторія педагогічної патології [8, с. 8]. Саме тут особлива увага приділялася категорії дітей з аномаліями в розвитку, а також дітей „важких у виховному відношенні, слабких у навчанні та нестійких у моральному відношенні”. Дослідження проводилися педагогом-психіатром у присутності студентів. Спираючися на психолого-фізіологічні дані, консультанти визначали мотиви відхилення, вчинків дітей, які ускладнювали процес навчання і виховання, давали поради відносно подальшої роботи з такими дітьми. На заняттях студенти на конкретному матеріалі педагогічних явищ знайомилися з елементарними прийомами роботи (дослідження анатомо-фізіологічних особливостей дитячого організму; антропологічні вимірювання росту, ваги; дослідження окремих психічних процесів дитини – сприймання, уваги, пам'яті, мислення, мови тощо), робили спроби давати консультаційні поради дорослим. Але цінність занять в амбулаторії полягала не лише в тому, що вони допомагали майбутнім педагогам знайомитися з дітьми, вивчати особливості їхнього характеру, уподобання, здібності, фіксувати відхилення у розумовому розвитку, моральній поведінці, а й у тому, щоб пояснювати та обґрунтовувати розвиток дітей з позицій новітніх психологічних досліджень [10, арк. 82]. Як нотував І.О. Сікорський, „слухачки... на амбулаторних прийомах знайомляться з важкими, а то й загадковими випадками початкового виховання, входять у глибину фактів душевного розвитку з усіма його особливостями і відхиленнями” [13, арк. 107]. Значення лабораторних занять слухачок у допоміжних установах полягало в їхній „активній” наочності, що виступала гарантом проти догматичного, механічного заучування студентами наукових істин.

Отже, діяльність інституту була спрямована на підготовку висококваліфікованих педагогічних кадрів, в основі якої була „інтегративна модель підготовки педагога-психолога-медика” [2, с. 143], за сьгоднішніми вимогами – це спеціальність педагога, що дуже близька до освітньо-кваліфікаційних вимог сучасного дефектолога. Пояснити і обґрунтувати це явище в історії педагогіки можна ситуацією, яка мала місце в Російській імперії на початку ХХ ст. у зв'язку із шкільними реформами, пов'язаними з розширенням мережі масової школи. В умовах зростання контингенту школярів увагу спочатку вчителів, а потім лікарів привернув факт збільшення випадків неуспішності у навчанні. Час від часу в процесі навчально-виховної роботи виділялися діти, для яких звичайна класна робота була безплідною внаслідок їхньої психофізичної недостатності. Ця категорія дітей відставала від своїх однолітків та втрачала інтерес до засвоєння програмного матеріалу. Примусові заняття у цих випадках не давали результатів. Учителі разом з батьками застосовували різні методи та засоби педагогічного впливу, однак всі вони виявлялися непридатними у справі виховання, навчання та розвитку таких дітей [1, с. 25]. У ці часи з'являються численні педагогічні теорії, які так чи інакше впливали на оформлення концепції педагогічної освіти. Переважна більшість їх мали демократичну та гуманітарну спрямованість і наголошували на поважне ставлення до особистості дитини.

Добре організований навчально-виховний і науково-дослідницький процес, наявність висококваліфікованого професорсько-викладацького складу, передової навчально-матеріальної бази детермінували вирішення питання удосконалення післядипломної освіти учителів. Протягом усього періоду існування Київського Фребелівського педінституту на його базі діяли курси для вчителів: довготривалі (від одного до двох років), які мали за мету перепідготовку педагогічних кадрів, і короткотривалі курси (до 6 тижнів) для підвищення кваліфікації учителів. Їхня навчальна програма складалася з теоретичної і практичної підготовки. Перші курси було відкрито у 1907 р. як „Школа нянь”. Ця навчально-виховна установа не відносилася до категорії „допоміжних” навчальних підрозділів інституту. Школа була спрямована на підготовку „досвідчених учених нянь”, мала статус самостійно-підрядного освітнього закладу, що підпорядковувався інституту [2, с. 118, 154].

5 червня 1911 р. відбулося відкриття літніх загальноосвітніх курсів для народних учителів. До навчального плану входили такі предмети: „Вчення про християнську мораль”, „Анатомія та фізіологія людини”, „Психологія дитинства”, „Гігієна”, „Експериментальна дидактика”, „Загальна педагогіка”, „Загальна психологія”, „Методики” викладання різних дисциплін. Архівні джерела стверджують, що курси користувалися значною популярністю серед вчительства не лише України, а й за її межами. Наприклад, уже в рік відкриття кількість курсисток складала 550 осіб [13, арк. 41]. Наступного року, у зв'язку із зростанням кількості бажаючих педагогів підвищити свою кваліфікацію (850), педагогічна рада інституту посилила увагу до якості організаційного процесу, а для посилення контролю створила особливу комісію із членів педради: Г.В. Александрова, В.М. Артоболевського, М.Д. Мукалова, І.М. Стешенка [13, арк. 27].

У 1912/1913 н.р. функціонували так звані двоциклові курси. Вони були платними. У положенні про курси зазначалося, що бажаючі навчатися на курсах, крім осіб, які мали звання домашньої вчительки або наставниці, складають вступні іспити. Це дає підстави стверджувати, що при інституті насправді здійснювалася, за сучасним розумінням цього поняття, перепідготовка педагогічних кадрів. На першому, природознавчому, циклі читалися лекції з предметів: „Фізика”, „Хімія”, „Біологія”, „Гігієна”, „Анатомія і фізіологія підостаючого організму”; на другому, людинознавчому, циклі: „Педагогічна і експериментальна психологія”, „Новітні течії в педагогіці”,

„Методики” викладання різних дисциплін. Новим було те, що з метою підняття рівня теоретичних знань на курсах до читання лекцій у 1913 р. запрошувалися відомі вчені із Петербурга (О.П. Нечаєв та ін.) [9, арк. 174].

Крім вищезазначених, з 1915 р. почали діяти шеститижневі вечірні курси з дошкільного виховання. Відкриттям короткотермінових українських курсів з дошкільної справи позначився 1917 р. [11, арк. 101].

Значний інтерес викликає програма цих курсів, яка включала такі спецкурси дисциплін: „Питання релігійного виховання в дошкільний період”, „Анатомо-фізіологічні особливості дитячого організму”, вибрані розділи з „Психології дитячого віку”, вибрані розділи із „Педагогічної патології”, „Дитяча література”, вибрані розділи із „Загальної та дитячої гігієни”, „Заклади для дітей на Заході і у нас”, „Методики” проведення ручної праці, ігри, малювання, ліплення, гімнастики, співів. Як і в програмі підготовки вихователів, так і в підвищенні їхньої кваліфікації значний обсяг навчальних дисциплін складають предмети психолого-медико-педагогічної спрямованості, що давало можливість випускникам працювати як у масових, так і спеціальних школах.

Отже, функціонування учительських курсів різних типів при Київському Фребелівському педагогічному інституті демонструє його цінність та важливість не тільки як регіонального центру сучасної на той час педагогічної освіти, а і осередку післядипломної освіти педагогічних кадрів.

Висновки. Таким чином, у Київському Фребелівському педагогічному інституті спостерігається глибока відданість обраній ідеї підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на основі всебічного вивчення дитячого організму. Особливістю діяльності закладу була медико-психологічна спрямованість навчально-виховного процесу, в руслі якої надавалася медико-психологічна допомога дітям, у тому числі і дітям з розумовими і психічними вадами. Це був неоціненний досвід дефектологічної освіченості педагогів. Як показує практика сучасних вищих педагогічних навчальних закладів, більшість навчальних предметів, які вивчалися в аудиторіях Київського Фребелівського педінституту, входить до навчального плану лише дефектологічних факультетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гладуш В. А. Особливості становлення післядипломної освіти дефектологів на початку ХХ ст. / В. А. Гладуш // 36. наук. пр. „Педагогічна освіта: теорія і практика” Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. Н. Й. Волошиної. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2011.– Вип. 7.– 256 с.
2. Прудченко І. І. Київський Фребелівський педагогічний інститут в системі вищої освіти України : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.01 / Прудченко Інна Іванівна. – К., 2005.–264 с.
3. Сикорский И. А. Воспитание детей младшего возраста / И. А. Сикорский. – СПб., 1884. – 293 с.
4. Сикорский И. А. Душа ребенка с кратким описанием души животных и души взрослого человека / И. А. Сикорский. – К. : Тип. С.В. Кульженко, 1911. – 192 с.
5. Сикорский И. А. Киевский педагогический Фребелевский институт и его задачи / И. А. Сикорский. – К., 1907. – 21 с.
6. Сикорский И. А. О лечении и воспитании недоразвитых, отсталых и слабоумных детей / И. А. Сикорский. – К., 1904. – 44 с.
7. Сикорский И. А. Психологические основы обучения и воспитания / И. А. Сикорский – К. : Литотипография Н. И. Кушнерова и К., 1909. – 112 с.
8. Устав Киевского Педагогического Института при Киевском Фребелевском Обществе. – К., 1917. – 6 с.
9. Центральний Державний історичний архів України. – Ф. 442, оп. 664, спр. 7.– Далі : ЦДІАУ.
10. ЦДІАУ.– Ф. 442, оп. 664, спр. 9.
11. ЦДІАУ.– Ф. 442, оп. 664, спр. 10.
12. ЦДІАУ.– Ф. 442, оп. 664, спр. 11.
13. Державний архів м. Києва. – Ф. 163, оп. 21, спр. 216.

УДК 376-056.26:376.035]-053.4

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Гладченко І.В.

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

У статті зазначено основні особливості формування гри у розумово відсталих дошкільників. Визначається провідна роль педагога (дефектолога) у формуванні гри розумово відсталих дошкільників.